

مبانی قرآنی _ روایی وحدت اسلامی از منظر امام خامنه ای

مآئده صحبتلو^۱

چکیده

وحدت اسلامی به عنوان محور اساسی در اندیشه ی امام خامنه ای ، بر پایه مبانی قرآنی و روایی استوار است . این پژوهش با روش توصیفی و با استناد به آیات و روایات از منظر امام خامنه ای ، به تبیین جایگاه وحدت اسلامی در منظومه فکری ایشان می پردازد . یافته ها نشان می دهد که از دیدگاه امام خامنه ای ، وحدت اسلامی نه به معنای یکسان شدن مذاهب بلکه به عنوان همبستگی امت اسلامی حول محور مشترکات دینی ، ضرورتی انکار ناپذیر برای مقابله با تفرقه افکنی استعمار و تحقق تمدن نوین اسلامی است . این مقاله همچنین به موانع و خطرهای پیش روی وحدت اسلامی و پیشنهادات و راهکارهایی برای تحقق وحدت اسلامی پرداخته است.

کلیدواژه: تفرقه ، وحدت اسلامی ، وحدت ، همبستگی

^۱ . طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) ، ایمیل maeedehshbtlo@gmail.com

مقدمه

وحدت اسلامی، آرمانی دیرینه و ضرورتی انکارناپذیر برای امت اسلامی در عصر حاضر است. این مفهوم، نه صرفاً یک تاکتیک سیاسی برای مقابله با دشمنان مشترک، بلکه ریشه در مبانی اعتقادی و قرآنی دارد و از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی، حضرت آیت الله خامنه‌ای، جایگاهی ویژه و محوری در اندیشه اسلامی دارد. مقاله حاضر، با عنوان «مبانی قرآنی_روایی وحدت اسلامی از منظر امام خامنه‌ای»، در صدد است تا با تکیه بر آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم‌السلام)، به تبیین و تحلیل این مبانی از دیدگاه ایشان بپردازد.

در این راستا، ابتدا به مفهوم وحدت و اهمیت آن در قرآن و روایات اشاره می‌شود و سپس به بررسی دیدگاه امام خامنه‌ای در خصوص وحدت اسلامی و ضرورت آن در شرایط کنونی جهان اسلام پرداخته خواهد شد. در ادامه، با استناد به آیات و روایات، مبانی قرآنی و روایی وحدت اسلامی از منظر ایشان مورد بررسی قرار می‌گیرد. محورهای اصلی این بررسی شامل موارد ذیل است: ۱_ تأکید بر مشترکات: قرآن کریم، مسلمانان را به اعتصام به حبل الله و دوری از تفرقه دعوت می‌کند. این دعوت، بر پایه وجود مشترکات فراوان بین مذاهب اسلامی استوار است. ۲_ برادری اسلامی: قرآن کریم، مسلمانان را برادر یکدیگر می‌داند و بر ضرورت حفظ این برادری و دوری از هرگونه نزاع و درگیری تأکید می‌کند. ۳_ تسامح و مدارا: قرآن کریم، مسلمانان را به تسامح و مدارا با یکدیگر و پرهیز از تعصب و تحجر دعوت می‌کند. ۴_ مقابله با دشمنان مشترک: قرآن کریم، مسلمانان را به اتحاد و همدلی در برابر دشمنان مشترک فرا می‌خواند.

در پایان، با جمع‌بندی مطالب، به این نتیجه خواهیم رسید که وحدت اسلامی، نه تنها یک آرمان دست‌یافتنی، بلکه یک ضرورت دینی و عقلی است که تحقق آن، نیازمند تلاش و همت همه مسلمانان و رهبران اسلامی است. امید است این مقاله، گامی هرچند کوچک در راستای تبیین و ترویج اندیشه وحدت اسلامی از منظر امام خامنه‌ای باشد.

پیشینه‌های مرتبط با مقاله حاضر موارد ذیل است :

۱. مقاله گفتمان وحدت و همگرایی امت اسلامی در اندیشه سیاسی امام خامنه ای نوشته محمد تقی آقایی و مجتبی سلطانی . این پژوهش در صدد پاسخ به این پرسش است که مفهوم وحدت و همگرایی امت اسلامی در اندیشه سیاسی امام خامنه ای دارای چه جایگاه و مختصاتی می باشد. این پژوهش با کاوش روشمند بیانات و فرمایشات رهبر بر پایه روش تحلیل عملیاتی نشان می دهد که نظام گفتمانی وحدت و همگرایی در اندیشه ایشان شامل چهار محور اصلی چپستی، چرایی و ضرورت وحدت ، چگونگی تحقق و موانع آن است . در این مقاله به مبانی قرآنی _روایی وحدت اسلامی پرداخته نشده است .

۲. مقاله ضرورت وحدت به نگارش مهدی مقدادی داودی و عباس مقدادی داودی. تمرکز اصلی این نوشتار بر بررسی ضرورت وحدت از منظر عقل و نقل است. این مقاله با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و با رویکرد فقه الحدیث در کلام نقلی و با استمداد از دلیل عقلی به بررسی این مسئله پرداخته است ؛ اما به بررسی مبانی قرآنی _ روایی وحدت اسلامی اشاره نکرده است .

۳. مقاله نقش مبانی فقه تمدن ساز در ایجاد وحدت امت بر اساس منظومه فکری مقام معظم رهبری به نگارش علی کارشناس . یافته این مقاله این است که فقه تمدن ساز اسلامی ، در منظومه فکری دیدگاه مقام معظم رهبری ، فقهی تمدنی و دارای شمولیت و جامعیت بوده ، ظرفیت تشکیل تمدن نوین اسلامی را دارا است . در این مقاله به مبانی قرآنی _ روایی وحدت اسلامی اشاره نشده است .

۴. مقاله قرآن و وحدت اسلامی نوشته فهیمه میری . این نوشتار در نگاهی کلی به مسئله وحدت و از هم گسیختگی جوامع با توجه به آیات قرآن کریم پرداخته و در پی اثبات این مطلب است که قرآن به مسائل اجتماع ، به خصوص اتحاد و انسجام جوامع مسلمان ، بیش از مسائل فردی اهتمام داشته است . در این مقاله به دیدگاه مقام معظم رهبری در مورد وحدت اسلامی اشاره نشده است .

۵. مقاله باز خوانی ضرورت وحدت اسلامی از منظر قرآن به نگارش حسن رضایی . در این نوشتار برخی از راهکارهای وحدت اسلامی از منظر قرآن مانند : تکیه بر عناصر مشترک دینی ، اصالت دادن به ارزش های اسلامی و ... و نیز بعضی از موانع و آفات موجود بر سر راه ایجاد وحدت میان مسلمانان مانند : قومیت گرایی ، فرقه گرایی ، هتک حرمت به مقدسات و ... به اختصار مورد بررسی قرار گرفته است . در این مقاله به منظومه فکری امام خامنه ای در مورد وحدت اسلامی اشاره نشده است .

۶. مقاله وحدت و انسجام اسلامی از منظر مقام معظم رهبری نوشته عباسعلی فرزندی . در این مقاله سیاست ها و راهکارهای تحقق وحدت و انسجام اسلامی از منظر امام خامنه ای ارائه گردیده است ؛ این که مسئولان و اندیشمندان مسلمان در راستای تحقق انسجام اسلامی چه سیاست ها و راهکار هایی را باید دنبال کند و مناسب ترین نگرش برای تحقق تحقق آنها کدامند ؛ علاوه بر آن سیاست ها و راهکارهای اتخاذ

شده از نظریه آکادمیک، درباره تحقق انسجام اسلامی، آسیب‌ها، آفت‌های سیاست‌ها، راهکارهای ارائه شده و ... طرح و تحلیل شده است. این مقاله به منظومه فکری رهبر بر مبنای قرآن و روایات در مورد وحدت اسلامی پرداخته است.

۷. مقاله وحدت و انسجام اسلامی از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه به نگارش سید حنان رضوی. این مقاله پس از بررسی لغوی و اصطلاحی واژه وحدت و اتحاد، انواع وحدت را از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه بررسی نموده است. این مقاله به دیدگاه امام خامنه‌ای در مورد وحدت اسلامی پرداخته است.

۸. مقاله بازخوانی مفهوم وحدت اسلامی در نهج البلاغه به نگارش ابوذری قاسمی آرانی و زینب خرم‌آبادی آرانی. این نوشتار با هدف شناسایی زوایای گوناگون وحدت اسلامی در اندیشه امام علی (ع) است که با روش توصیفی - تحلیلی به رشته تحلیل درآمده است. در این مقاله به دیدگاه امام خامنه‌ای در مورد وحدت اسلامی اشاره نشده است.

۹. مقاله سیره پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) در تحکیم وحدت امت اسلامی به نوشته جمال فرزند وحی، الهام جلیلیان و سمیه محقق. این مقاله در صدد بررسی و تبیین وحدت در سیره پیامبر و ائمه است تا راهکارهایی را برای وحدت با آموزه‌های قرآن و دستورات پیامبر ارائه نماید. در این مقاله به مبانی قرآنی - روایی وحدت اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری اشاره نشده است.

هرچند در مورد وحدت اسلامی پژوهش‌های مختلفی وجود دارد، لکن بررسی‌های انجام شده نشان داد، مقاله مستقلی که به بررسی مبانی قرآنی - روایی وحدت اسلامی از منظر امام خامنه‌ای پرداخته شده باشد؛ وجود ندارد.

۱- مفهوم شناسی

این بخش از مقاله، به مفهوم شناسی لغوی و اصطلاحی کلمات وحدت، تفرقه، وحدت اسلامی و همبستگی اختصاص دارد.

۱-۱- مفهوم شناسی وحدت

وحدت از ریشه (و ح د) و به معنای یکی بودن، یگانه بودن و یگانگی است.^۱

وحدت در لغت به معنای یکی بودن، یگانه بودن، تنهایی، یگانگی و ضد کثرت است.^۲

۱. معین، فرهنگ معین، ج ۲، ص ۲۰۳۸

۲. عمید، فرهنگ عمید، ص ۱۰۴۷

معنای لغوی وحدت به تنهایی، دست تنها، گوشه نشینی، اتفاق، پیوستگی و یکتایی می باشد.^۱
وحدت مونث کلمه (الْوَحْدَ و الْوَحِدَ) است؛^۲ به معنای تنها، یکدانه و کسی که اصل و نصبش مجهول باشد.^۳

وحدت به معنای یکی شدن، متحد شدن، وحدت، ضد کثرت است.^۴

وحدت در لغت به معنای یکی شدن، یکتایی، یگانگی، افراد و تنهایی است.^۵

در اصطلاح وحدت امری انسانی و برخاسته از ذات و سرشت انسان است که برای رسیدن به اهداف مشترک و عمومی، در برابر مفاهیمی نظیر کثرت، پراکندگی، اختلاف، تفرقه، گروه گرایی و واگرایی به کار می رود.^۶

۱-۲- مفهوم شناسی تفرقه

تفرقه در لغت به معنای پراکندن، جدایی کردن و جدایی افکندن است.^۷

تفرقه در لغت، به معنای جدا گشتن، پراکنده شدن و فاصله گرفتن، و در فرهنگ قرآن و معارف اهل بیت (ع) به معنای دور شدن قلب ها، عواطف، اعتقادات و باور ها از یکدیگر است.^۸
تفرقه از ریشه (فَرَقَ) به معنای جدا کرد، می باشد.^۹

۱-۳- مفهوم شناسی همبستگی

همبستگی در لغت به معنای ارتباط اشیاء و مواد با یکدیگر است.^{۱۰}

۱. سیاح، فرهنگ بزرگ جامع نوین، ج ۲، ص ۲۱۵۲

۲. انیس، منتصر، الصوالحی، خلف احمد؛ مترجم: بندرریگی، فرهنگ معجم الوسیط، ص ۲۱۶۶

۳. همان، ص ۲۱۶۵

۴. بستانی، فرهنگ دهخدا، ص ۷۹۷

۵. دهخدا، فرهنگ دهخدا، ج ۱۵، ص ۲۳۵-۲۳۱

۶. سایت ویکی امام خمینی به نشانی fa.wiki.khomeini.ir تاریخ مراجعه ۱۴۰۴/۰۱/۰۷

۷. معین، فرهنگ معین، ج ۲، ص ۴۷۰

۸. شهگلی، مقاله ترمینولوژی تفرقه از منظر قرآن، ص ۱

۹. سیاح، فرهنگ بزرگ جامع نوین فج ۲، ص ۱۴۷۷

۱۰. معین، فرهنگ معین، ج ۲، ص ۲۱۱۰

اینکه در قرآن میفرماید: **إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا**^۱ این پاکیزگی و طهارتی که خدای متعال اراده کرده است در اهل بیت وجود داشته باشد، مقتضی همین عشق و محبتی است که مسلمانها به اهل بیت دارند؛ پس این میشود وسیله‌ی اتحاد مسلمانها. دشمنان اسلام مصلحتشان در این است که جنگ را به درون دنیای اسلام بکشانند، و متأسفانه کشانده‌اند. ما ایستاده‌ایم در مقابل این توطئه‌ی دشمن و خواهیم ایستاد.

امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) در نهج‌البلاغه میفرماید: **وَ اللَّهُ لَا أَكُونُ كَالضَّبْعِ تَنَامُ عَلَى طُولِ اللَّدْمِ**^۲؛ ما باید این جوری باشیم؛ نمیتوانیم به خواب برویم، نمیتوانیم غفلت کنیم؛ نمیتوانیم کید دشمن را ندیده بگیریم. باید بیدار باشیم.

این بیداری اقتضائاتی دارد؛ یکی از اقتضائاتش همین برادری و محبت است که باید داشته باشیم. این محبت اقتضا میکند مبارزه و مقابله‌ی با عواملی را که با دنیای اسلام دارند صریحاً دشمنی میکنند یا به آن دشمنها کمک میکنند؛ شما در کشورهای مختلف پیام‌آور این روحیه باید باشید؛ آمادگی را در مسلمانها برای مواجهه و مقابله حفظ کنید. مقصود همه‌جا جنگ نظامی نیست؛ [بلکه] بایستی ذهنها را در مخاطبین خودتان -مردمی که سخن شما را می‌شنوند- آشنا کنید با حقایقی که امروز در دنیای اسلام وجود دارد. ما این وظیفه را قطعاً از دست نخواهیم گذاشت؛ ما این وظیفه را رها نخواهیم کرد و مطمئنیم که خدای متعال در پیشرفت این کار به ما کمک خواهد کرد. آنهایی که برخلاف آیه‌ی قرآن که فرمود **«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ»**^۳، کسانی را که دشمن مسلمینند و دشمن اسلامند و دشمن خدایند به دوستی میگیرند و مودت خودشان را با آنها برقرار میکنند، اینها دشمنان حقیقی اسلام هستند در درون جامعه‌ی اسلامی.^۴

۱. احزاب، ۳۳

۲. نهج البلاغه، خطبه ۶

۳. ممتحنه، ۱

۴. بیانات رهبر در دیدار شرکت کنندگان در اجلاس محبان اهل بیت (ع) و مسئله تکفیری ها
۱۳۹۶/۹/۲۶

نتیجه گیری

۱. وحدت در لغت به معنای یکی بودن ، یگانه بودن ، تنهایی ، یگانگی ، ضد کثرت ،دست تنها و گوشه نشینی است و در اصطلاح امری انسانی و برخاسته از ذات و سرشت انسان است که برای رسیدن به اهداف مشترک و عمومی ، در برابر مفاهیمی نظیر کثرت ، پراکندگی ،اختلاف ، تفرقه ، گروه گرایی و واگرایی به کار می رود .
۲. تفرقه در لغت به معنای پراکندن و جدایی افکندن است .
۳. همبستگی در لغت به معنای ارتباط اشیا و مواد با یکدیگر و در اصطلاح به معنای مسئولیت مشترک ، آگاهی از منابع ، اهداف ، معیار ها و همدلی های مشترکی است که منجر به خلق احساس وحدت در میان گروه ها و طبقات می شود .
۴. مراد از وحدت اسلامی ، یکی شدن عقاید و مذاهب اسلامی نیست . میدان برخورد مذاهب و عقاید اسلامی و عقاید کلامی و عقاید فقهی میدان علمی است ؛ میدان بحث فقهی است ؛ میدان بحث کلامی است و اختلاف عقاید فقهی و کلامی می تواند هیچ تاثیری در میدان واقعیت زندگی و در میدان سیاست نداشته باشد مراد از وحدت دنیای اسلام ، عدم تنازع است .
۵. از موانع و خطر های وحدت اسلامی می توان به کج فهمی و بی اطلاعی و عوامانه شدن اختلافات مذهبی اشاره نمود.

۶. پیشنهادات و راهکارهایی که برای تحقق وحدت اسلامی ارایه شدند عبارتند از: ۱_ تکیه برجستگان مبارزه با استعمار بر وحدت، ۲_ وجود نبی مکرم اسلام به عنوان بزرگترین مایه وحدت اسلامی، ۳_ مسئله غدیر که از محور های وحدت اسلامی است، ۴_ ارشاد گروه های تکفیری و آگاه سازی مردم که وظیفه علما می باشد، ۵_ تهیه منشور وحدت اسلامی، ۶_ جمعیت نظرات فرق مختلف در مجموعه ای واحد
۷. در این مقاله به بررسی مبانی قرآنی _روایی وحدت اسلامی از منظر امام خامنه ای پرداخته شده و این امر در سخرانی های ایشان مورد بررسی واقع شده است.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. انیس، ابراهیم _ منتصر، عبدالحلیم _ الصوالحی، عطیه _ خلف احمد، محمد، (مترجم : بندر ریگی، محمد)، فرهنگ المعجم الوسیط، تهران: اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۶. ش.
۲. بستانی، فواد افرام، (مترجم : بندر ریگی، محمد)، فرهنگ جدید (عربی _ فارسی)، تهران : اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۹. ش.

۳. دهخدا ، علی اکبر، لغت نامه دهخدا ، تهران : موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران روزنه ، جلد ۱۵، چاپ سوم ، ۱۳۷۷ ه.ش.

۴ . سیاح ، احمد ، فرهنگ بزرگ جامع نوین ، تهران : انتشارات اسلام ، جلد دوم ، چاپ پانزدهم ، ۱۳۷۱ ه.ش.

۵. شهگلی ، مراد ، (ترمینولوژی تفرقه از منظر قرآن)، اندیشه قریب ، ۱۳۹۱ ه.ش ، شماره

۳۰

۶. عمید ، حسن ، فرهنگ فارسی عمید ، تهران : امیرکبیر ، چاپ ششم ، ۱۳۷۵ ه.ش .

۷. معین ، محمد ، فرهنگ معین ، تهران : آدنا ، کتاب راه نو ، جلد اول ، ۱۳۸۱ ه.ش

۸. سایت پرتال جامع علوم انسانی ، به نشانی ensani.ir

۹. سایت ویکی پدیا ، به نشانی fa.wikipedia.org

۱۰. سایت اسلام کوئست ، به نشانی www.islamquest.net

۱۱. پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری ، به نشانی Khamenei.ir

۱۲. سایت ویکی امام خمینی به نشانی fa.wiki.khomeini.ir

۱۳. بیانات امام خامنه ای در دیدار مهمانان کنفرانس وحدت اسلامی ، ۱۳۷۶/۵/۱

۱۴. بیانات در دیدار شرکت کنندگان در همایش کنفرانس وحدت اسلامی ، ۱۳۸۵/۵/۳۰

۱۵. بیانات در دیدار شرکت کنندگان در همایش کنفرانس وحدت اسلامی ، ۱۳۸۰/۵/۳۰

۱۶. بیانات در دیدار میهمانان شرکت کننده در کنفرانس وحدت اسلامی ، ۱۳۶۸/۷/۲۴

۱۷. بیانات در دیدار اعضای ستاد برگزاری کنفرانس جهانی اهل بیت (علیهم السلام) ،

۱۳۶۹/۱/۲۶

۱۸. بیانات رهبر در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی و جمعی از مسئولان نظام ،

۱۴۰۰/۰۸/۰۲

۱۹. بیانات رهبر در دیدار با کارگزاران نظام ، ۱۳۸۶/۱/۱۷

۲۰. بیانات رهبر در دیدار شرکت کنندگان در هم اندیشی علمای اهل تسنن و تشیع،

۱۳۸۵/۱۰/۲۵

۲۱. بیانات رهبر در دیدار اقشار مردم ، ۱۳۶۸/۷/۲۴

۲۲. بیانات رهبر در اجتماع بزرگ زائران و مجاوران حضرت رضا (ع)، ۱۳۷۹/۰۱/۰۶

۲۳. بیانات رهبر در دیدار شرکت کنندگان در اجلاس محبان اهل بیت (ع) و مسئله تکفیری ها

، ۹۶/۹/۲